

“Zo had het niet hoeven lopen”

Henk van de Water, 29 januari 1924

“Geniet van het leven jongens, denk aan mij!” Henk van de Water is 91 jaar en zijn kijk op het leven is zeer positief. Elke dag is een mooie dag en hoe duister het verleden ook mag zijn, er moet genoten worden van het leven. Henk is een actieve man met passie voor zijn club FC Eindhoven, waarvan hij maar liefst 78 jaar lang supporter is. Elke thuiswedstrijd zit hij op de tribune om zijn team aan te moedigen.

Henk vindt dat de verhalen over de oorlog niet verloren mogen gaan. Een paar keer heeft hij voor de klas gestaan om zijn eigen oorlogsverhaal te vertellen aan kinderen uit zijn buurt. Ze hingen aan zijn lippen. De juffrouw had volgens Henk gezegd dat ze nog nooit had meegemaakt dat ze zo geïnteresseerd waren.

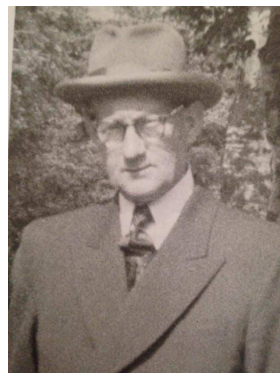
Een moeilijke jeugd

Henk van de Water werd geboren op 29 januari 1924 in Eindhoven. Hij had een moeilijke jeugd met veel tegenslagen. Zijn moeder overleed in het kraambed toen Henk drie jaar was en liet vier kinderen achter. Zijn broertjes en zusjes overleden op jonge leeftijd.

Henks vader hertrouwde niet lang na de dood van zijn vrouw en kreeg met zijn tweede vrouw nog zes kinderen: vier meisjes en twee jongens. Henk had een zeer moeizame relatie met zijn stiefmoeder. Zij wilde hem niet thuis hebben en Henk werd eerst naar een kostschool in Heel gestuurd en daarna naar

Venray. Hier bedacht Henk samen met twee andere Eindhovense jongens een plan om te vluchten. Dertien jaar was hij toen. “Maar ‘s avonds kregen we honger. We gingen terug naar het klooster en dachten stiekem in bed te kruipen, maar dat was er natuurlijk niet bij, hè?” Ze werden opgesloten in het strafhok in het souterrain en Henk werd van de kostschool gestuurd.

Terug in het ouderlijk huis overleed een paar jaar later ook zijn stiefmoeder in het kraambed. Nu was er niemand meer om voor de kinderen te zorgen en was zijn vader genoodzaakt om de kinderen naar kostscholen te sturen. Henk was hier met zijn 16 jaar te oud voor en ging met zijn vader in kosthuizen wonen.

Henks vader

Het Sinterklaasbombardement

In 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen. Voor Henk, die rond deze tijd een baan bij Philips kreeg, ging het leven gewoon door. Hij merkte weinig van de bezetting, tot hij op 6 december 1942 op harde wijze met de oorlog werd geconfronteerd. Op deze dag voerden de Engelsen *Operation Oyster* uit. Dit was een bombardement gericht op de lampenfabriek van Phillips waar in deze tijd ook radio's werden gefabriceerd. Zo wilden de Engelsen er voor zorgen dat het Duitse leger een tekort kreeg aan radio's.

Engelse propagandafoto Sinterklaasbombardement

Het bombardement was in eerste instantie gepland op 3 december, maar vanwege slechte weersomstandigheden werd de operatie verplaatst naar 6 december, een zondag. Deze beslissing heeft waarschijnlijk het leven gered van Henk en vele andere werknemers. Toch vielen er in totaal nog 140 doden, vooral omwonenden. Toen hij die maandag op zijn werk kwam was er niks anders te doen dan puinruimen. Dit bombardement is later bekend komen te staan als het Sinterklaasbombardement.

Voor de Arbeitseinsatz naar nazi-Duitsland

In het voorjaar van 1943 kreeg Henk een oproep voor de *Arbeitseinsatz*. "We kregen bericht dat we naar Duitsland toe moesten om te gaan werken. Daar was geen ontkomen aan. Ik was jong, ik wist niets van de wereld." Behalve zijn vader had Henk niemand. Onderduiken was daarom geen optie; hij had eenvoudigweg geen idee bij wie hij dat zou kunnen. Dus gaf hij gehoor aan de oproep. "Ik moest wel, ik was bang", herinnert Henk zich.

Per trein ging de reis naar Stuttgart, maar twintig kilometer voor de eindbestemming moesten Henk en de andere mannen de trein verlaten. "In Bietigheim moesten we overnachten in barakken. Die waren erg bevuild en de volgende ochtend hadden we allemaal vlooien." Pas nadat iedereen kaal was geschoren konden ze hun reis vervolgen.

De trein kwam op een vrijdag aan in Stuttgart. De volgende dag werd Henk tewerkgesteld bij de spoorwegen en moest hij gelijk aan de slag. Aan het eind van iedere zaterdagmiddag werd er omgeroepen: "Und jetzt gehen wir Feierabend machen." Dit was het signaal dat het werk er voor die week op zat. 's Nachts sliep Henk weinig, omdat zijn barak tussen de spoorlijnen in

stond. Het werk was zwaar. "Ik moest met een pikhouweel de oude bielsen weggappen om zo het spoor te verbeteren." Al snel werd duidelijk dat Henk niet de fysieke gesteldheid had om zijn werk goed uit te kunnen voeren. "Ik was maar een tenger mannetje, ik was daar helemaal niet op gebouwd."

Henk werd overgeplaatst naar de pakketpost in Stuttgart, waar het werk fysiek minder zwaar was. Hier had hij het veel beter naar zijn zin. Hij moest wagons in- en uitladen. "En als die wagon leeg was dan holden wij met dat karretje. Want hoe meer dat je laadde en loste, hoe meer je verdiende." Niet alleen zijn werk was beter, ook zijn woonsituatie ging er op vooruit. Hij woonde bij de familie Längeren in de Torstrasse, waar hij een eigen kamertje had. De keuken deelde hij met de mensen die naast hem woonden. Hij genoot veel van de vrijheid die hij hier had. 's Avonds ging hij met vrienden naar de bioscoop of wat drinken. Heimwee naar Nederland en zijn vader bleef hij echter houden.

Henk was beloofd dat hij na een jaar op vakantie mocht naar Nederland. Toen er een jaar voorbij was, stapte hij dus naar zijn baas om naar zijn vakantie te vragen. "Toen zeiden ze: 'Dat kan niet, want het is oorlog, dus je mag niet terug.' En nou ja, daar nam ik genoeg mee." In de maanden die volgden kreeg hij veel last van eenzaamheid. Dit veranderde toen hij bij de bioscoop een jongen van de kostschool in Venray tegenkwam. Eindelijk had Henk iemand gevonden die hem deed denken aan thuis.

Stuttgart werd regelmatig gebombardeerd, alleen al in 1944 meer dan twintig keer. Na één van die bombardementen was Henk bang dat zijn vriend er niet meer was. Het huis van de schoenmaker, bij wie zijn vriend woonde, was verwoest door één van de bommen. Tot zijn opluchting mankeerde zijn vriend niets. Hij vroeg of hij bij Henk mocht intrekken, en dat kon. "Ik had een groot bed."

Sabotage en vluchtiging

Het tweede jaar vloog voorbij, maar altijd was er dat verlangen naar Nederland en zijn vader. Als een honger die niet gestild werd. Opnieuw ging Henk naar zijn baas toe en alweer kreeg hij het teleurstellende nieuws dat hij niet op vakantie mocht. "En toen ging ik de fout maken om te saboteren", vertelt Henk. Hij weigerde nog naar zijn werk te gaan en bleef de hele dag alleen op zijn kamertje. Alleen in de avond durfde hij af en toe even naar buiten. Na een paar dagen ging het mis. "Toen kwam de *Kriminalpolizei* en die gingen naar de burens toe. Dat hoorde ik allemaal, want ik verstond toen goed Duits. Ik hoorde dat ze me zochten, maar ik had de sleutel in het sleutelgat zitten. Die trok ik er vlug uit, want als ze door het sleutelgat keken en de sleutel zat erin, dan wisten ze dat er iemand binnen zat." Toen de politie eindelijk wegging, kwam hij tevoorschijn. Henk stond onder immense druk. Als hij gepakt zou worden, zou hij zeker in de gevangenis belanden. Hals over kop besloot hij te vluchten.

Als Henk terugkijkt op zijn besluit om werk te weigeren, heeft hij spijt. "Als ik had doorgewerkt, dan had ik het gewoon goed gehad. Maar ja, je bent jong hè?" Nu sprong hij op de trein, maar waar naartoe? Dat wist hij niet, als het maar ver weg was. Na een tijd in de trein te hebben gezeten stapte hij lukraak ergens uit. Hij herinnert zich dat hij een kamp voor zich zag. "Wat het precies voor een kamp was wist ik niet, maar ik liep er gewoon naar binnen." Zijn paspoort had hij in de trein verscheurd en door het toilet gespoeld, zodat niemand kon zien dat hij uit Stuttgart kwam. "Toen kwam ik in de gevangenis van dat kamp terecht, maar ze namen me niks af. Zelfs mijn geld mocht ik houden."

Er waren drie cellen en Henk zat in de middelste. De celdeur was afgesloten met twee schuiven, één aan de bovenkant en één aan de onderkant. Naast de bovenste schuif zat een luik in de deur. Henk ontdekte dat één van de bewakers nooit de onderste schuif dicht deed. Hij was bang, maar wist dat hij maar één kans had om te vluchten. Hij wachtte tot de bewaker de hoek om was en stak zijn hand door het luik om de schuif eraf te halen. "En toen ben ik het kamp uit gevlucht, naar het station gegaan, heb een treinkaartje gekocht en ben met de trein naar Stuttgart teruggegaan."

Onderweg ging het luchtalarm af en de trein stopte abrupt. Alle passagiers moesten te voet verder. Henk liep met de stroom mee. Uiteindelijk kwam hij weer terecht in zijn eigen huis. Het bleek dat hij nog steeds gezocht werd. Er zat niks anders op dan weer te vluchten. "En toen wilde ik naar Zwitserland." Achteraf moet hij erom lachen: "Na twee jaar bij de spoorwegen had ik beter moeten weten, maar laat me nou net in de verkeerde trein stappen."

Dicht bij Garmisch-Partenkirchen kwam een controleur de coupé binnen en vroeg hem naar zijn paspoort. Henk deed alsof hij slecht Duits sprak, vertelde dat hij uit Eindhoven was gevlucht voor de bombardementen en dat hij in Duitsland wilde werken. De controleur leek hem te geloven: 'Goed, blijf maar zitten', zei hij, en liep door. "En toen dacht ik: hij is daar, dan vlucht ik de andere kant op. Maar dat was er niet bij hè? Want die controleur had al gewaarschuwd dat er iemand zat waarop gelet moest worden." Henk werd in de nek gegrepen en naar een gevangenis gestuurd in Garmisch-Partenkirchen. Het was inmiddels januari 1945. Nu belandde hij in een cel samen met zes andere gedetineerden. Hier was geen mogelijkheid tot ontsnapping. Vanuit de cel werden de gevangenen naar een bierbrouwerij gebracht waar ze dwangarbeid moesten verrichten. Dit bestond uit eentonig werk aan de lopende band. "Maar ik weigerde wéér werk, hè? Ik was wéér opstandig. Ik zei dat ik ziek was en toen kwamen ze me halen, ze brachten me terug naar de gevangenis. Ze pakten me op en gooiden me tegen de celdeur aan. Hup, daar lag ik. En toen de cel in. Die avond om zes uur ging het luikje open, kregen we eten en riepen ze: 'Van de Wasser, morgen ab nach Dachau!' Ik had geen idee wat dat betekende, maar een jongen in mijn cel vertelde het me: 'Morgen ga je naar Dachau, het concentratiekamp.'"

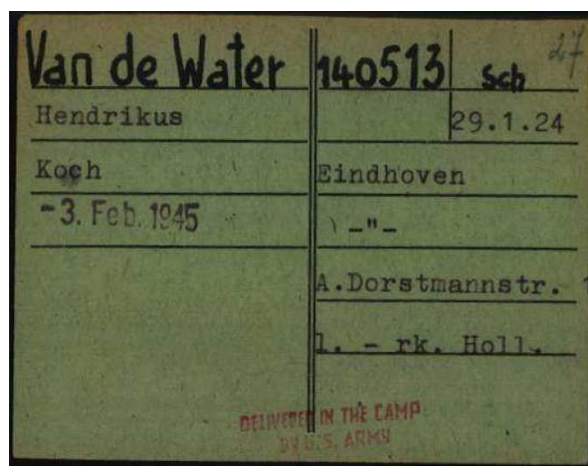
De bierbrouwerij in Garmisch-Partenkirchen

Naar Dachau

De volgende ochtend werden de boeien omgedaan en begon Henk onder toezicht van een bewaker met een hond aan zijn treinreis naar Dachau. Dicht op elkaar zaten ze in de trein en na

een korte stop in München kwamen ze aan in Dachau. Henk weet niet meer precies wat er door hem heen ging op het moment van aankomst. Wel weet hij nog goed dat er een bewaker naar hem toe kwam en hem vertelde dat als hij zich goed zou gedragen, hij binnen een week weer terug mocht. Dit zou heel anders blijken te gaan.

Direct na binnenkomst in het kamp op 3 februari 1945 moest hij zijn koffer en geld afgeven en werd hij volledig kaalgeschoren. "Daar zat een man op een krukje en die had een grote emmer, met creoline en een kwast erin. Die smeerde me in voor ontluizing." Er zijn veel mensen door dit ontsmettingsmiddel gestorven omdat zij al verzwakt aankwamen in Dachau. Henk moest zijn kleding uittrekken en kreeg in plaats daarvan een gestreept gevangenenpak. Onderkleding was niet toegestaan. Zo begon Henk in de ijzige kou van februari zijn verblijf in het concentratiekamp, in de quarantainebarak.

Uit de kampadministratie van Dachau

Kort na zijn aankomst kreeg Henk te maken met een dubbele oorontsteking. Een Hongaarse dokter, een medegevangene, voerde in de ziekenbarak de operatie uit. "Ja dat vond ik helemaal niet erg, want ik was uit de quarantainebarak. Ik lag lekker in één bed in plaats van zo dicht op elkaar." De operatie zelf was minder prettig.

Na zijn herstel werd Henk teruggestuurd naar de quarantainebarak. Niet lang hierna kreeg hij allemaal zwarte vlekjes op zijn lichaam. Hij werd teruggestuurd naar de ziekenboeg. Er werd vlektyfus geconstateerd. Vanaf november 1944 woedde er een vlektyfusedepidemie in het kamp. Iedere dag kwam er een platte kar die de slachtoffers van de ziekte bij de barakken ophaalde. Deze werden naar het crematorium gebracht waar de lijken werden opgestapeld omdat de kolen voor de ovens op waren.

Bewogen vertelt Henk: "Bib van Lanschot, een medegevangene die in de keuken werkte, kwam mij iedere dag wat te eten aan bed brengen. Dag na dag stond Van Lanschot aan zijn bed met nieuws over de voortgang van de geallieerden. Bib was een belangrijke steun voor Henk. Nog altijd heeft hij spijt dat hij hem na de oorlog nooit meer heeft bedankt.

"Toen zei Bib op een gegeven moment: 'Henk, moet je luisteren. Als ik morgen niet meer kom, zijn we bevrijd.' Nog dezelfde avond om tien over half 6 was het zover. Henk was blij, maar eigenlijk te ziek om het echt mee te krijgen.

Achter hem in de ziekenboeg lag een Belg in even slechte conditie. "Die zei iedere dag tegen mij: 'Ik breng jou naar Holland!'" Deze gedachte hield Henk op de been. "De Amerikaanse dokters kwamen binnen, ze keken rond. Even later zag ik hoe ze een wit laken over de Belg heen legden. Hij was dood." Als de Amerikanen een dag later waren gekomen, was

Henk er waarschijnlijk ook niet meer geweest. De dokters gaven hem penicilline die ervoor zorgde dat hij weer de oude kon worden.

Drie weken gingen voorbij voordat hij naar huis kon. Eindelijk terug naar Nederland, naar zijn vader naar wie hij al zo lang verlangde. Henk was te ziek om met de vrachtauto of bus terug te gaan. Met 61 andere Nederlanders werd hij op 27 mei 1945 met ambulances naar het vliegveld gebracht en per vliegtuig gerepatrieerd. In Nederland werd hij in kasteel Oost in Valkenburg ondergebracht, dat was ingericht als herstellingsoord.

Na de bevrijding

Zijn vader kwam hem opzoeken in Valkenburg en voor het eerst in tweeënhalf jaar waren ze weer samen. Iets wat Henk goed is bijgebleven, is de ontmoeting met prinses Juliana. Zij kwam de bevrijde Nederlanders in kasteel Oost bezoeken en is aan het bed van Henk geweest.

Een paar lange weken gingen voorbij voordat Henk opgeknapt was. Nu kon hij terug naar Eindhoven, de stad van zijn jeugd. Hij kreeg financiële steun van het Rijk om zijn leven op te kunnen pakken. Bij Philips kreeg hij een baan bij de vierploegendienst. "Daar was een jongen en die vroeg aan mij of ik centen had. 'Zeshonderd gulden', zei ik. Hij zei: 'jij moet marktkoopman worden.' Dat heb ik gedaan en dat beviel." Samen met zijn vrouw Ria, die hij na de oorlog ontmoette, heeft hij 43 jaar op de markt gestaan.

Verwerking

"Ik heb zo'n mooi leven, elke dag is een feestdag." Dit is de instelling waarmee Henk de rest van het leven is doorgegaan. De oorlog zelf heeft hij nooit weggestopt, hij heeft er altijd open over willen en kunnen praten. Wel heeft hij lang last gehad van een zekere huiver voor uniformen.

Herdenkingen zijn erg belangrijk voor Henk. Zo is hij al twee keer terugggegaan naar Dachau. De eerste keer was in 2005 toen het kamp zestig jaar bevrijd was. Het bezoek was erg emotioneel voor hem, maar hij is er sterker uitgekomen. Zijn huiver voor uniformen was hij daarna kwijt.

Henk bij de herdenking van de zestigjarige bevrijding van Dachau

Geschreven door Jelle Tabak (1997) en Ischa Schrijver (1996) voor het herinneringsboek in de Verzoeningskerk in de Gedenkstätte Dachau en hun vwo-profielwerkstuk.

Belangrijkste bronnen:

- Interview met Henk van de Water en Ria van de Water, door Jelle en Ischa op 8 oktober 2014
- Archiefstukken Oorlogsnazorg Rode Kruis Den Haag
- Archiefstukken ITS Bad Arolsen

Gebruikte beelden:

- Portretfoto's: privécollectie Henk van de Water
- Propagandafoto Sinterklaasbombardeement: Verzetsmuseum Amsterdam
- Foto bierbrouwerij: Marktarchiv Garmisch-Partenkirchen, Duitsland
- Kaartje (Schreibstubenkarte) uit de kampadministratie: 1.1.6.7 / 10777386 ITS Bad Arolsen, Duitsland
- Foto herdenking: privécollectie Henk van de Water

Dachau, 22 maart 2015

Henk van de Water

Jelle Tabak

Ischa Schrijver